

UNIVERZITA HRADEC KRÁLOVÉ
Ústav sociální práce

Bakalářská práce

2016

Terezie Tichá

UNIVERZITA HRADEC KRÁLOVÉ
Ústav sociální práce

Integrace dětí po odchodu z dětského domova do společnosti

Bakalářská práce

Autor: Terezie Tichá
Studijní program: B6731 Sociální politika a sociální práce
Studijní obor: P-CHAB Sociální a charitativní práce
Vedoucí práce: Mgr. Miroslav Kappl, Ph.D.

Zadání bakalářské práce

Autor:	Terezie Tichá
Studium:	U13250
Studijní program:	B6731 Sociální politika a sociální práce
Studijní obor:	Sociální a charitativní práce
Název bakalářské práce:	Integrace dětí po odchodu z dětského domova do společnosti
Název bakalářské práce AJ:	The integration of the children after the departure of the children's home to the company

Cíl, metody, literatura, předpoklady:

Definice systému ústavní výchovy - zařízení ústavní výchovy, problematika ústavní péče, legislativa. Důvody k umístění do ústavní výchovy. Příprava na odchod dítěte z dětského domova a následný odchod. Projekty týkající se této problematiky. Varianty bydlení po odchodu z DD. Pomoc dětského domova i státu při odchodu. Zvolené metody a techniky: kvalitativní výzkumná strategie, polostrukturovaný rozhovor.

BUBLEOVÁ, V. a kol. Základní informace o náhradní rodinné péči, Praha: Středisko náhradní rodinné péče, 2011. MATOUŠEK, O. Ústavní péče. 2.vydání, Praha: SLON, 1999. ŠKOVIERA, A. Dilemata náhradní výchovy, Praha: PORTÁL, 2007.

Garantující pracoviště: Katedra sociální práce a sociální politiky,
Ústav sociální práce

Vedoucí práce: Mgr. Miroslav Kappl, Ph.D.

Oponent: PhDr. Daniela Květenská, Ph.D.

Datum zadání závěrečné práce: 4.12.2014

Prohlášení

Prohlašuji, že předložená práce je mým původním autorským dílem, které jsem vypracovala samostatně. Veškerou literaturu a další zdroje, z nichž jsem při zpracování čerpala, v práci řádně cituji a jsou uvedeny v seznamu použité literatury.

V Hradci Králové dne.....

Jméno a příjmení

Poděkování

Ráda bych poděkovala Mgr. Miroslavu Kapplovi, Ph.D., za vedení mé bakalářské práce, za pomoc a metodickou podporu při jejím psaní a za věnovaný čas.

Anotace

TICHÁ, Terezie. *Integrace dětí po odchodu z dětského domova do společnosti*. Hradec Králové: Ústav sociální práce Univerzity Hradec Králové, 2016. 37 s. Bakalářská práce.

Bakalářská práce zahrnuje definici systému ústavní výchovy - zařízení ústavní výchovy, problematiku ústavní péče, legislativu. Dále jsou zde uvedeny klíčové důvody k umístění do ústavní výchovy, příprava na odchod dítěte z dětského domova a následný odchod. Uvedeny jsou vybrané projekty, týkající se této problematiky, varianty bydlení po odchodu z dětského domova. Pomoc dětského domova i státu při odchodu.

Zvolené metody a techniky: kvalitativní výzkumná strategie, polostrukturovaný rozhovor.

Klíčová slova: adolescence, dětský domov, osamostatnění

Annotation

TICHÁ, Terezie. *The integration of the children after the departure of the children's home to the company*. Hradec Králové: Institute of Social Work, University of Hradec Králové, 2016. 37 pp. Bachelor Degree Thesis.

This Bachelor Thesis includes the definition of foster care - foster institutions and related issues, as well as the relevant legislation. Furthermore, the text deals with key reasons for foster care, preparing the client for leaving a foster institution and the actual process of leaving. Selected relevant projects are listed, including various housing schemes for former foster care clients. The text also mentions the help offered by both the foster institution and the state on client's departure.

Research methods: qualitative research, semi-structured interview.

Key words: adolescence, foster institution, becoming independent

OBSAH

ÚVOD.....	8
1 SYSTÉM ÚSTAVNÍ VÝCHOVY	10
1.1 Historie ústavní výchovy	10
1.2 Ústavní výchova	11
1.2.1 Výchovný ústav	12
1.2.2 Diagnostický ústav	12
1.2.3 Dětský domov se školou	14
1.2.4 Dětský domov	14
1.3 Důvody k umístění do ústavní výchovy	16
1.4 Rizika ústavní výchovy	17
2 ADOLESCENCE	18
2.1 Vymezení pojmu adolescence	18
2.2 Fyziologické změny	19
2.3 Socializace v období adolescence.....	19
2.4 Volba povolání, budoucí cíle a nástup do zaměstnání	20
2.5 Rizikové chování adolescentů	21
2.6 Charakteristika mladistvých v ústavních zařízeních	21
3 ODCHOD DĚTÍ Z DĚTSKÉHO DOMOVA	23
3.1 Legislativa.....	23
3.2 Příprava na odchod.....	24
3.3 Integrace mladistvých opouštějících ústavní zařízení	25
3.4 Projekty zaměřené na odchod z dětského domova	26
3.4.1 Projekt „Věřím si“	26
3.4.2 Projekt „Accenture Academy“	27
3.4.3 Projekt „SOS 18 – Příprava na samostatný život“	27
3.4.4 Projekt „Pomoz mi do života...“	28
3.5 Varianty bydlení	29
3.5.1 Návrat domů	29
3.5.2 Dům na půli cesty.....	29
3.5.3 Azylový dům.....	30
3.5.4 Ubytovna	30
3.5.5 Bydlení v Sámovce.....	31
3.5.6 Jiné varianty	31
4 METODICKÁ ČÁST.....	33
4.1 Cíle výzkumu	33
4.2 Metody výzkumu	35
4.3 Výběr respondentů	35
4.4 Charakteristika respondentů	35
4.5 Sběr dat	36
4.6 Prezentace rozhovorů	37
ZÁVĚR	44
SEZNAM LITERATURY A PRAMENŮ.....	46
SEZNAM ELEKTRONICKÝCH PRAMENŮ	48
SEZNAM PŘÍLOH	49
PŘÍLOHY	I
Příloha A – Přepis rozhovoru s respondentkou č. 2	I

ÚVOD

V případech, kdy dochází k vážnému selhání rodiny, která se z nějakých vážných důvodů nedokáže postarat o své dítě, se soudem nařizuje ústavní výchova. Ta by měla být nařízena až v případě, že výchovu dítěte nedokáže zajistit jiná osoba. Mezinárodní Úmluva o právech dítěte upravuje práva dítěte, mezi které patří mimo jiné i právo dítěte vyrůstat v rodinném prostředí plném lásky, štěstí a porozumění. Ovšem toto právo je dětem často odpíráno.

Česká republika je na prvním místě v Evropě, v počtu dětí umístěných do zařízení ústavní a ochranné výchovy. Tyto děti jsou tedy vychovávány mimo rodinné prostředí a jsou odkázány na státní péči, která jim harmonické rodinné prostředí nedokáže nahradit.

Jeden ze závažných problémů ústavní výchovy je odchod svěřenců do běžného života. Děti se tak téměř ze dne na den ocitnou v tvrdém světě a musí se o sebe postarat samy. Tyto děti se nemohou spolehnout na rodinu, jako jiné děti vyrůstající v biologické rodině. Na odchod z dětského domova nejsou také téměř vůbec připraveni, v tomto případě je naše legislativa téměř „slepá„. Před i při odchodu dětem pomáhají různé nadace či projekty, ale i těch je omezené množství.

Téma mé bakalářské práce jsem zvolila záměrně, jelikož i já devátým rokem vyrůstám v dětském domově. Měla jsem tak možnost na vlastní oči vidět, jak těžký byl odchod pro některé děti z našeho domova. Ne každý zvládl samostatný život a potýkal se s problémy. Ať už se jednalo o problémy se zákonem, s financemi, tak i s problémy s bydlením či zaměstnáním.

Cílem mé práce je tedy nastínit současnou situaci ústavní výchovy, především dětských domovů, a v neposlední řadě odhalit situaci dětí před, při a po odchodu z dětského domova.

Bakalářská práce je rozdělena na teoretickou a praktickou část. Teoretická část je popsána ve dvou kapitolách, praktická taktéž ve dvou. V teoretické části nejprve popisují systém ústavní výchovy v České republice, zařízení pro výkon ústavní výchovy s důrazem na dětský domov. Dále poukazují na rizika dlouhodobého pobytu v ústavním zařízení a důvody, které vedou k umístění dětí do těchto zařízení. V další kapitole se soustředím na období adolescence, proože právě v tomto období si děti volí své vzdělání a budoucí cíle, a hlavně také právě v tomto období opouští dětské domovy. Třetí, stěžejní kapitola je o odchodu dětí z dětského domova, zmiňuji zde legislativu, kterou je tato situace řešena. Dále pak jak připravují dětské domovy své svěřence na samostatný život. Zmiňuji zde také pojem integrace

čili začlenění těchto dětí do společnosti. Dvě poslední podkapitoly nastiňují projekty, které usnadňují odchod, či které připravují děti na samostatný život a také varianty bydlení.

Výzkumná část je zaměřena právě na začlenění dětí z dětských domovů do společnosti. Orientuji se na to, jak tyto děti dětský domov připravil na samostatný život, na jejich vzdělání, a hlavně na jejich situaci po odchodu z dětského domova. Hlavním cílem výzkumné části je zjistit jak jsou děti v dětském domově připravovány na samostatný život.

K této práci jsem využila literatury českých autorů, kteří se touto problematikou zabývají, a také legislativu.

1 SYSTÉM ÚSTAVNÍ VÝCHOVY

Ústavní výchova představuje v České republice jednu z forem náhradní rodinné péče. Zařízení ústavní výchovy spolupracují s orgány sociálně-právní ochrany dětí a to v souladu s individuálním plánem ochrany dítěte.

V České republice jednotlivé typy zařízení s výkonem ústavní výchovy, spadají do tří resortů - zdravotnictví, školství, mládeže a tělovýchovy a práce a sociálních věcí. Mají odlišné financování, odlišnou právní úpravu a také různé nároky na kvalifikaci zaměstnanců. „*Ústavní péče zahrnuje rezidenční péči o děti v různých typech ústavu jako jsou kojenecký ústav, dětský domov, dětský domov se školou, diagnostický ústav, výchovný ústav pro mládež a ústav sociální péče.*“ (Matoušek, O., 2003, s. 253.)

Ústavní výchově bývá často vytýkáno, že je dítě sociálně izolováno od své biologické rodiny, je deprivováno, a také že není dítě dostatečně připravováno na samostatný život. Pobyt v ústavní péči by měl co nejvíce připomínat prostředí domova, avšak časté střídání několika vychovatelů a velký počet dětí v zařízení, tuto myšlenku příliš neumožňuje.

1.1 Historie ústavní výchovy

První sirotčince a nalezince se začaly zřizovat v době po třicetileté válce, kdy značně přibýlo opuštěných dětí. Jedním z nejstarších ústavů byl Vlašský špitál, založen v roce 1575. Poskytoval ochranu všem chudým a opuštěným dětem. Ústavní výchova v českých zemích se nařizovala podle rakouského občanského zákona z roku 1877 a 1885.

Soud mohl dle tohoto zákona pouze doporučit umístění dítěte do polepšovny nebo tzv. donucovací pracovny. Pobyt v polepšovacích zařízeních trval nejdéle do jedenadvaceti let chovance.

Vláda upravila organizaci a vydala vládní usnesení č. 609/1919, kterým stanovila podmínky pro přijetí chovanců. Byl zřízen jediný Státní výchovný ústav J. A. Komenského – v Košicích, tento ústav byl určen pouze pro chlapce, a měl dvě samostatná oddělení. Oddělení sociální péče, které mělo 186 míst, Druhé oddělení bylo justiční, se 143 místy, toto oddělení bylo pro děti, kterým byla nařízena ochranná výchova.

„V ČSR bylo trestní soudnictví nad mládeží upraveno zákonem z 11. března, č. 48/1931Sb. a vládním nařízením k němu vydaným pod č. 195/1931. Tato úprava se již podstatně přiblížila podobě platné v současnosti.“ (Švancar, Z., Buriánová, J., 1988, s. 16.)

Po 2. Světové válce, převládala snaha o umístování sirotků do velkých ústavů, většinou se jednalo o zkonfiskované zámky, lázně, a podobné objekty umístované daleko od civilizovaného světa. Začaly se budovat velké ústavy, odstupňované věkem, řízené a kontrolované státem (tamtéž).

1.2 Ústavní výchova

„Ústavní výchova je opatření nařizované soudem v občanskoprávním řízení podle zákona o rodině nezletilým do osmnácti let.“ (Švancar, Z., Buriánová, J., 1988, s. 11.)

Ústavní výchova se nařizuje nezletilým, kteří jsou mravně narušeni, či mravně ohroženi, a u nichž je zanedbána rodičovská výchova. Ústavní výchova má prevenční, nikoliv trestní charakter.

Soud je povinen prozkoumat, zda výchovu dítěte nemůže zajistit například někdo z rodiny, teprve poté by měl nařídit ústavní výchovu. V akutních případech může soud do 24hodin navrhnout tzv. Předběžné opatření.

Školskými zařízeními pro výkon ústavní či ochranné výchovy jsou dle zákona 109/2002 Sb. o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů : diagnostické ústavy, dětské domovy, dětské domovy se školou a výchovné ústavy. Většinou se jedná o státní zařízení, soukromých dětských domovů je v současné době 6.

Do všech 4 typů školských zařízení jsou umístovány děti starší tří let, jimž byla na základě soudního rozhodnutí uložena ústavní či ochranná výchova. Dle zákona č.109/2002 Sb, zařízení pro výkon ústavní nebo ochranné výchovy plní především úlohy sociální, výchovné a vzdělávací.

Základními organizačními jednotkami jsou v případě dětských domovů a dětských domovů se školou rodinné skupiny – buňky nebo výchovné skupiny v diagnostických a výchovných ústavech.

1.2.1 Výchovný ústav

Ve společnosti se často setkáváme s pojmem pasťák, či polepšovna. Výchovný ústav je zařízení, kam jsou umístěovány děti starší 15 let, které mají výchovné problémy. Soud však může uložit ochrannou výchovu dětem od 12 let, které mají závažné poruchy a nemohou tak být umístěny do dětského domova.

Výchovné ústavy jsou zřízeny odděleně pro děti s nařízenou ústavní výchovou a uloženou ochrannou výchovou. Nebo také jako výchovné ústavy či skupiny pro nezletilé matky, nebo pro děti, které vyžadují výchovně léčebnou péči.

Součástí výchovného ústavu je škola nebo speciální škola.

1.2.2 Diagnostický ústav

Diagnostický ústav je zařízení pro děti a mladistvé, kterým byla soudem nařízena ústavní výchova nebo uložena ochranná výchova, popřípadě pro ty, o jejichž umístění požádají zákonní zástupci. V tomto případě hovoříme o tzv. Dobrovolném pobytu, ten předpokládá dohodu mezi diagnostickým ústavem, zákonnými zástupci a samotným svěřencem. Většinou se však jedná o pobyt nedobrovolný, nařízený soudem. Toto zařízení je internátního typu, a vyšetřuje děti z hlediska psychologického a pedagogického.

Úkolem diagnostického ústavu je zpracovat komplexní diagnostiku osobnosti. Diagnostický ústav je obvykle první zařízení pro děti, kterým byla nařízená ústavní výchova. Některé děti však diagnostickým ústavem neprocházejí vůbec, a jsou rovnou umístěovány do dětských domovů – jedná se většinou o děti, kde z předběžných šetření nejsou známy výchovné problémy.

Diagnostický ústav tak plní funkci diagnostickou, záchytnou a sociální. Dle výsledku vyšetření se potom dítě umísťuje do jiných zařízení (dětský domov, dětský domov se školou, výchovný ústav).

Pobyt dítěte v tomto zařízení trvá obvykle 8 týdnů. Během této doby jsou zajišťovány tyto programy:

diagnostický program – jedná se o vyšetření formou pedagogických a psychologických činností,

koordinační program směřuje k prohloubení a sjednocení odborných postupů ostatních zařízení,

organizační program souvisí s umístováním dětí do zařízení v územním obvodu diagnostického ústavu,

terapeutický program, který pomocí pedagogických a psychologických činností, směřuje k nápravě poruch v chování a v sociálních vztazích dítěte,

výchovný a sociální program se vztahuje k osobnosti dítěte a k jeho rodinné situaci,

a vzdělávací program, během kterého se zjišťuje úroveň dovedností a znalostí dítěte, a stanovují se a realizují specifické vzdělávací potřeby. (Zákon č.109/2002 Sb. Zákon o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních, online,2016)

Přibližně v polovině pobytu vypracovává vychovatel/ka předběžný závěr o svěřenci. Konečný závěr se vypracovává těsně před koncem pobytu. Diagnostický ústav předává při umístování dítěte do jiného zařízení komplexní diagnostickou zprávu s programem rozvoje osobnosti a další dokumentaci. Je však důležité zmínit fakt, že jen malá většina dětí se z diagnostického ústavu vrátí tam odkud přišli. Povinností dle zákona je kromě komplexní péče o svěřence a jejich následného umístování do vybraných domovů a ústavů, i monitorování funkční sítě školských zařízení a informování zřizovatele (MŠMT) o jejím stavu a potřebách. (Zákon č.109/2002 Sb,Zákon o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních, online, 2016).

1.2.3 Dětský domov se školou

Do dětských domovů se školou jsou umístovány děti, které mají vážné poruchy chování nebo výchovné problémy. Je to zařízení pro děti od 6 let do ukončení povinné školní docházky. Účelem dětského domova se školou je zajišťovat péči o děti:

a) S nařízenou ústavní výchovou

- mají-li závažné poruchy chování nebo

- které pro svou přechodnou nebo trvalou duševní poruchu vyžadují výchovně léčebnou péči, nebo

b) s uloženou ochranou výchovou

c) jsou-li nezletilými matkami, které nemohou být vzdělávány ve škole, jež není součástí dětského domova se školou. (Zákon č.109/2002 Sb,Zákon o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních, online, 2016)

Pokud i po ukončení povinné školní docházky přetrvá porucha chování nebo výchovné problémy, jsou děti zpravidla umístovány do výchovných ústavů.

Jánský (2004) hovoří o tzv. „*problémových dětech*“. Tento termín je jakýmsi označením, vyjadřujícím z pedagogického hlediska nežádoucí odchylku ve vývoji a projevech osobnosti dítěte. Tyto děti narušují školní edukaci a vyžadují zvláštní péči. Mezi nejčastější projevy patří lhaní, neprospěch, nepozornost, hyperaktivita, impulzivita, úzkost, atd. Problémové dítě vak není stav trvalý, ale lze jej napravit pomocí konkrétních pedagogických opatření, změnou prostředí a přístupu k dítěti.

Základní organizační jednotkou je rodinná skupina, tu tvoří nejméně 5 a nejvíce 8 dětí. Zpravidla jsou to děti různého věku a pohlaví. Děti se do rodinných skupin zařazují se zřetelem na jejich výchovné, vzdělávací a zdravotní potřeby.

1.2.4 Dětský domov

„Název ‚dětský domov‘ nevyjadřuje tutěz kvalitu výchovného prostředí jako výraz domov, jímž označujeme místo, kde normálně v rodině vyrůstá dítě. Dětský domov, v němž je pod jednou střechou koncentrováno 48 dětí, není domovem,

ale ústavním zařízením. Jeho zaměstnanci nejsou psychologickými rodiči, ale zaměstnanci, jejichž angažovanost na osobu dítěte je nevyhnutelně omezována institucionálními bariérami.“ (Matoušek, O., 2010, s. 61)

Do dětského domova jsou umisťovány děti ve věku od 3 do 18 let, v případě prodloužení ústavní výchovy do 19 let. Pokud se i po uplynutí 19 let zletilý připravuje na budoucí povolání, může v dětském domově zůstat až do ukončení vzdělání, nejdéle však do 26 let.

Dětský domov je školské výchovné zařízení internátního typu. Zajišťuje výchovnou, hmotnou a sociální péči o děti, kteří ze závažných nemohou být vychováni ve své rodině. Účelem dětského domova je tedy poskytovat péči dětem s nařízenou ústavní výchovou, které nemají žádné poruchy chování.

„V současnosti dochází k novému jevu, kdy do dětských domovů jsou umisťovány děti z důvodu „chudoby“, tedy z rodin, které nejsou schopny materiálně zabezpečit potřeby dítěte. Přestože primárním pro umístění bývají sociální důvody, velmi často jsou připojené i problémy osobnostní a výchovné.“ (Jánský, P., 2004, s. 94)

Děti jsou v dětském domově rozděleni do rodinných skupin, často nazývaných jako rodinné buňky. V každé této rodinné buňce může být nejméně 6 a nejvíce 8 dětí. Tyto děti se pak vzdělávají ve školách, které nejsou součástí dětského domova. V rámci volného času mají děti možnost rozvíjet své záliby a zájmy. Jsou jim umožněny i osobní kontakty se širším společenským prostředím, které přispívají k lepší integraci dítěte do společnosti. Děti chodí do kroužků, na výstavy, do divadel, zúčastňují se různých soutěží. Zájmová činnost se tedy co nejvíce přesouvá do prostředí mimo dětský domov a umožňuje dětem rozvíjet své schopnosti.

Rodiče mohou své děti v dětském domově navštěvovat, a to vždy po telefonické dohodě. Návštěvy dětí u rodičů povoluje sociální pracovnice příslušného OSPODu, která rodinu navštíví, posoudí situaci a povolí pobyt dítěte u rodičů.

Děti v dětském domově dostávají každý měsíc kapesné dle zákona č. 109/2002 Sb. O výkonu ústavní nebo ochranné výchovy, s ohledem na věk, chování a finanční rozpočet dětského domova. Kapesné činí:

- 40 až 60 Kč, jde-li o dítě do 6 let věku;

- 120 až 180 Kč, jde-li o dítě od 6 do 10 let věku;
- 200 až 300 Kč, jde-li o dítě od 10 do 15 let věku;
- 300 až 450 Kč, jde-li o dítě od 15 do 26 let věku nebo nezaopatřenou osobu.

Dále dle tohoto zákona mají děti právo na nějaký dar k narozeninám či k jiným příležitostem jako je např. Maturita,...

Vnitřní řád v dětském domově se řídí vyhláškou číslo 64/1981 o dětských domovech a školských zařízeních pro ústavní péči. O děti v dětském domově pečují vychovatelé, po kterých je vyžadováno kvalitní odborné vzdělání a schopnost toto vzdělání uplatnit při řešení problémů.

1.3 Důvody k umístění do ústavní výchovy

Miroslav Vocilka (1999, s. 26 – 33) uvádí šest základních příčin selhání rodiny, které vedou k umístění dítěte do dětského domova.

1. Alkoholismus a další návykové látky
2. Prostituce – Dalším častým důvodem umístění dítěte do některé z forem náhradní rodinné péče je prostituce matky. Mladé ženy tímto způsobem často řeší svou ekonomickou situaci.
3. Zneužívání a týrání dětí – Nejzávažnějším aspektem je skutečnost, že k týrání a zneužívání dětí dochází velmi často ze strany rodičů, kteří mají být pro dítě tou největší životní zárukou bezpečí a jistoty. Rozlišujeme několik druhu týrání dle způsobu na fyzické (tělesné tresty, bití), psychické (zesměšňování, ponižování, nepřiměřené kritizování), sexuální (dotýkání, sexuální styk s dítětem) a zanedbání péče (emoční zanedbávání, bránění v rozvoji, neposkytování základních potřeb). Vývoj a výchova dítěte jsou značně narušeny a ohroženy, proto je potřeba jej co nejrychleji z tohoto prostředí přemístit jinam.
4. Nezvládnutá výchova
5. Nízká sociální úroveň rodiny; po nahlédnutí do praxe zjistíme, že čím dál častější je právě nepříznivá sociální situace rodiny, zejména chudoba rodiny

a nevyhovující bytové podmínky. Dochází tak k upřednostňování materiálních podmínek nad emocionálním zázemím rodiny. K tomuto krajnímu řešení (odebrání dítěte) se soudy uchylují, i když rodině nebyla poskytnuta systematická pomoc a podpora nebo sociální služba a nedošlo k přijetí žádných preventivních opatření.

6. Trestná činnost - Trestná činnost jednoho nebo obou rodičů je častým důvodem nefunkční rodiny vedoucí k jejímu rozpadu. Po nástupu do výkonu trestu je dítě náhle odloučeno od rodiny, což vede k citovému strádání.

1.4 Rizika ústavní výchovy

Zařízení pro výkon ústavní péče se co nejvíce snaží podobat rodině. Avšak jedním z problémů je ten fakt, že práci vychovatele v těchto zařízeních zastávají převážně ženy. A dítěti tak chybí mužský vzor a obraz rodiny. A zároveň je problémem časté střídání vychovatelů.

Jedním z nejzávažnějších rizik dlouhodobého pobytu v ústavní péči je dle Matouška (1999) tzv. „*hospitalismus*“, což znamená, že si dítě navykne na ústavní podmínky. Avšak pro budoucí život to neznamená nic dobrého. Dítě je totiž v ústavu řádně zaopatřeno, a nemusí se tak téměř o nic starat. Někdo mu vypere, uvaří, stará se o finance apod. I když je důležité podotknout, že v současné době, se tato situace lepší, a děti jsou vedeni se v rámci možností o sebe postarat sami. To jsem spozorovala na své praxi v Dětském domově v Sedloňově, kdy si například jedna rodinná skupina celý víkend sama vařila, s pomocí a dozorem vychovatele. Tato situace se také lepší pomocí tzv. „starovacích bytů“ kde jsou umístěny třeba 3 svěřenci, kteří dostanou stravovací normu na určitou dobu (obvykle na týden) a s těmito penězi hospodaří, sami si vaří a starají se tak sami o sebe.

Podle mě nejzávažnějším problémem ústavní péče je počet dětí na jednoho vychovatele. Vychovatel rodinné skupiny má na starosti až 8 dětí, a tím pádem může dítěti chybět individuální přístup. Vychovatel nemá prostor se věnovat pouze jednomu dítěti a tak jsou v těchto zařízeních upřednostňovány kolektivní programy.

2 ADOLESCENCE

Adolescence neboli dospívání je důležitým obdobím pro každého jedince. Člověk se mění nejen fyziologicky ale i duševně, přemýšlí o sobě i o své budoucnosti. Charakteristika adolescence je považována za most mezi dětstvím a dospělostí. Všeobecný konsensus je v tom, že je užitečné toto období dále rozdělovat a rozlišovat na tři fáze: časnou adolescenci, vymezenou od 10-13 let, střední adolescenci vymezenou zhruba od 14-16 let a pozdní adolescenci od 17 do 20 let.

Termín adolescence je odvozen z latinského slovesa „adolescere“, což znamená v překladu odrůstat či mohutnět.

„Má svůj sociální, ekonomický, pedagogický, zdravotní i kulturní rozměr. Má rovněž svoji sociální reprezentaci a subjektivní hodnotu – jednak pro ty, kterých se bezprostředně týká, ale i pro generace, které již mají toto období za sebou či které teprve potká.“ (Macek, P., 1999, s. 15)

2.1 Vymezení pojmu adolescence

Pedagogický slovník adolescenci definuje jako *„věkové období dospívání, které následuje po pubescenci (pubertě) a předchází rané dospělosti.“* Více je v tomto slovníku definován spíše pojem adolescent tj. *„mladý člověk, jehož fyzický a psychický vývoj se blíží ke svému dokončení, avšak sociálně a mravně bývá nevyzrálý.“* (Průcha, J., Walterová, E., Mareš, J., 1998, s. 16.) Oproti tomu psychologický slovník tento pojem definuje odlišně. Adolescenci definuje v české literatuře jako *„období mezi pubescencí, která se vyděluje jako samostatná fáze, a ranou dospělostí.“* Jedná se o *„nástup sekundárních pohlavních znaků, dosažení pohlavní zralosti, dozrání rozumových schopností a dotváření integrity osobnosti.“* (Hartl, 2000, s. 18.)

Hartl ve svém slovníku také uvádí i odlišnosti hranice adolescence u dívek a u chlapců. U dívek se období adolescence datuje mezi 12. a 18. rokem života, u chlapců je to o něco později - mezi 14. až 20. rokem. (Hartl, 2000).

První zmínky o tomto vývojovém období nalezneme již u Aristotela. Ten navrhl periodizaci člověka – muže, která vycházela ze sedmiletých cyklů, adolescenci by tak

odpovídal třetí cyklus od 14 do 20 let. Dle Aristotela měl muž v tomto období ukončit svůj tělesný i pohlavní vývoj, a formulovat svůj charakter, myšlení i rozum. Prvním autorem, který uvažoval o adolescenci jako o svébytném období byl J. J. Rousseau. Ten rozdělil vývoj člověka do pěti kategorií, a adolescenci datoval mezi 15. až 20. rokem života. (Macek, 1999) První ucelené pojetí, které se snažilo vysvětlit adolescenci jako vývojové období, měl na svědomí G. S. Hall (1844-1924), který byl nazýván otcem adolescence.

2.2 Fyziologické změny

V průběhu dospívání se tělo mění. Tělesná proměna má pro dospívající zásadní význam. Vlastní zevnějšek je součástí identity, proto je tato změna velmi intenzivně prožívána.

Pro pubertu je charakteristický zrychlený růst a to jak u dívek, tak u chlapců. Dívky v tomto období začínají menstruuovat, začíná se jim zvětšovat prsní tkáň, je patrné pubické ochlupení. Dívky také velmi často přibývají na váze, a jsou tak se svým tělem nespokojeny.

U chlapců je charakteristické zvětšování penisu a varlat. Objevuje se stejně jako u dívek ochlupení, zejména ve tváři, na hrudi, předloktí. Pro chlapce je také typická změna hlasu, která nastává díky změně hrtanu.

2.3 Socializace v období adolescence

Adolescence nejen, že je důležitým obdobím v životě, ale má také společenskou hodnotu. Tato hodnota se může projevit rozšiřováním jak emocionálních, tak i kognitivních kapacit dospívajícího jedince. Projevuje se také v přípravách na přijetí nové role, role dospělého, v dosažení určité míry autonomie apod.

„Změny v sebereflexi a sebehodnocení vedou k novým dovednostem přijímat nové sociální role. Na základě nových emocionálních a kognitivních zkušeností jsou u mladistvého rozšiřovány kompetence nezbytné pro výkon rolí a přijetí statusu dospělého člověka.“ (Macek, P., 1999, s. 46)

Socializaci můžeme definovat jako proces rozvoje vlastností a kompetencí umožňujících postupnou integraci jedince do určité společnosti. Jedinec dovede žít bez problémů, je společností přijat a sám se s ní identifikuje. „*Současně však i jednotlivec aktivně ovlivňuje svoje konkrétní sociální prostředí, čímž iniciuje jeho změnu.*“ (Lerner, 1984; Hurrelmann, Ulrich 1991; in Macek, 1999) Diferencovaný pohled na socializaci nabídl Z.Helus. (in Macek, 1999) Rozšířil čtyři složky či aspekty socializace.

2.4 Volba povolání, budoucí cíle a nástup do zaměstnání

Volba povolání se stává problémem nejen pro adolescenta, ale i pro jeho rodiče a okolí. Důležité je, aby volba povolání korespondovala se zájmy jedince. Zde však narážíme na problém, protože dospívající v tomto období ještě o svém povolání nemají příliš jasno, a mnohdy nejsou vyhraněny ani jejich zájmy. Je důležité s adolescenty o volbě povolání velmi citlivě mluvit. Ve školách jsou výchovní poradci, kteří pomáhají jak rodičům tak studentům s volbou dalšího studia, a také poskytuje rady a informace ohledně záležitostí týkajících se volby dalšího studia, jako například: informace o přijímacích řízeních, o podmínkách přijetí apod.

Vedle těchto kroků k volbě povolání je důležité s adolescenty mluvit o jejich budoucnosti. Mezi budoucí cíle adolescentů patří převážně dosažení kvalitního vzdělání, nalezení dobré práce. (Macek, 1999)

Přechod ze školy do zaměstnání je výrazným okamžikem v období adolescence, Jedinec vymění roli studenta za určitou profesní roli. Mladí lidé se stávají soběstačnými a nejsou závislí na rodičích. Avšak adolescenti brzy zjistí, že na pracovišti jsou jiná pravidla, na které nebyli ve škole zvyklí, a zjišťují že mají méně volného času. Na pracovištích lze narazit na různé podmínky a pravidla. Některá se mladistvím nemusí líbit. Pokud je jedinec v zaměstnání nespokojen, je nejlepším řešením najít si práci jinou či se vrátit zpět ke studiu. Častější je však taková situace, že se jedinec nechá živit od rodičů.

Nástup do zaměstnání je tedy spojen s osamostatněním se, ekonomickou nezávislostí, svobodou, ale na druhou stranu i s určitými závazky, zodpovědností, apod.

2.5 Rizikové chování adolescentů

Za rizikovou mládež lze považovat mladé lidi, kteří jsou náchylní ke zvýšenému riziku sociálního selhávání. (Matoušek, Kroftová, 1998)

V dospívání dochází k radikálním změnám jak v organismu, tak v osobnosti jedince. Mladí lidé mají v tomto období sklony odlišovat se od ostatních, být jedinečný, dávat najevo svou nezávislost. Tyto sklony je však často dovedou do skupiny špatných lidí.

Mladiství, kteří jsou součástí těchto skupin, jsou součástí tzv. Subkultury. Subkultura se vyznačuje svým stylem, stylem oblékání, jazykem, sdílením určitých společenských hodnot a symbolů. S těmito subkulturami se pak pojí rizikové trávení volného času, a tím i možnost vzniku delikventního chování. (Matoušek, Kroftová, 1998)

Mezi nejznámější subkultury patří skinheads, hooligans - fotbaloví chuligáni, squatterři či sprejeři. Do rizikového chování patří také sebepoškozování, nezdravé stravovací návyky - především anorexie a bulimie, gamblerství a užívání návykových látek - alkohol, drogy, tabák.

2.6 Charakteristika mladistvých v ústavních zařízeních

Z hlediska odlišného vývoje a výchovy je patrně odlišný i vývoj těchto dětí v období adolescence. Nejedná se však o naprosto odlišný vývoj, avšak některého znaky odlišnost lze nalézt.

Velký vliv má na osobnost dítěte období, ve kterém byl do ústavního zařízení umístěn. Je třeba brát v potaz, fakt že dítě umístěné do ústavního zařízení v 15 letech na tom bude vývojově jinak, než dítě které v ústavním zařízení vyrůstá od mala.

O odlišnosti mluvíme v případech v osvojení sociálních dovedností, schopností, a znalostí. Při nezvládnutí osobnostního vývoje dochází ke krizi. *„Při takovém střetu dochází k narušení nebo nevytvoření morálních postojů a názorů vztahu k okolnímu světu, vlastních sebereflexi a sebepojetí. Jsou to zároveň důvody, pro než se většina mladistvých dostává do těchto zařízení.“* (Macek, s.78)

V období adolescence se dětem vyrůstajícím v těchto zařízeních promítá do osudu chybějící rodina. Chybí jim tak role matky a otce. Vzhledem k tomu, že vztahy k vychovatelům nejsou příliš emotivní, mají tyto děti problém se vztahy. Často se u takových dětí setkáváme s nízkou tolerancí vůči ostatním.

Jak jsem již zmiňovala, tak dlouhodobý pobyt v zařízeních ústavní výchovy se výrazně promítá do budoucího života. Mladiství, kteří tyto zařízení opouštějí si do života nepřinášejí příliš velkou společenskou kompetenci. Často také mívají nižší úroveň vzdělání a tak se hůře uplatňují na trhu práce, a tím pádem se zhoršuje integrace do společnosti. Ovšem nelze toto zobecňovat na všechny.

3 ODCHOD DĚTÍ Z DĚTSKÉHO DOMOVA

3.1 Legislativa

Odchod dítěte ze zařízení ústavní výchovy je z malé části upraven zákonem 109/2002 Sb. O výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů.

Dle tohoto zákona (§ 24 odst. 5) může ředitel zařízení ukončit pobyt dítěte dosáhne-li zletilosti, a v zařízení nechce setrvat do ukončení přípravy na povolání, nebo dosáhne-li věku 19 let, byla-li mu prodloužena ústavní výchova nebo ochranná výchova, pokud v zařízení dobrovolně nesetrvá do ukončení přípravy na povolání.

Zároveň je také povinen informovat příslušný okresní úřad o nadcházejícím propuštění dítěte ze zařízení, a to v termínu nejméně 6 měsíců před jeho propuštěním.

Tento zákon také praví: „Dítěti, které po dosažení zletilosti odchází ze zařízení, se podle skutečné potřeby v době propouštění a podle hledisek stanovených vnitřním řádem, poskytne věcná pomoc nebo jednorázový peněžitý příspěvek v hodnotě nejvýše 15 000 Kč. Toto ustanovení se nevztahuje na děti v preventivně výchovné péči. Dále se dítěti ve spolupráci s orgánem sociálně-právní ochrany poskytuje poradenská pomoc se zajištěním bydlení a práce, následující 2 roky po opuštění zařízení je dítěti zajišťována pomoc při řešení tíživých životních situací.“ (Zákon č.109/2002Sb, o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních, online, 2016)

Další, jen malou zmínku lze nalézt v zákoně o sociálně právní ochraně dětí v § 29 a § 32 odst. 2.

Problém však nastává v případě, kdy mladiství opustí oblast dětského domova. Mladistvému není nařízeno zůstat v okolí působnosti přiděleného kurátora.

Z vlastních zkušeností vím, že i po odchodu mladistvého z dětského domova, se dětský domov snaží svým bývalým svěřencům vyjít vstříc a pomáhat. Svěřenci, který domov již opustili jsou nadále v kontaktu s vychovateli i s vedením domova a pokud si třeba nevědí s něčím rady, mají možnost se ozvat.

Na závěr nutno podotknout, že naše současná legislativa problematiku odchodu dětí z ústavních zařízení řeší jen velmi okrajově, vzhledem k tomu, o jak velký problém se jedná.

3.2 Příprava na odchod

Na odchod do běžného života jsou svěřenci dětských domovů připravováni v rámci možností těchto zařízení. S přípravou na odchod pomáhají také různé projekty od neziskových organizací.

Příprava začíná většinou výběrem školy a tedy budoucího povolání. Ve většině případů se dětské domovy snaží vycházet svým svěřencům vstříc a s ohledem na jejich schopnosti je nechají si školu vybrat. Avšak jsou i případy, kdy jsou děti zařazeny do škol, do kterých nechťejí, popřípadě je zvolený obor nebaví. Také jsou případy, kdy jsou děti umístěny do škol, i když ví, že mají na lepší. Například když nastoupí na odborné učiliště, i když jejich schopnosti a dovednosti by šly uplatnit na střední škole (výuční list X maturita).

Děti se v dětských domovech také učí různým domácím pracem. Z vlastních zkušeností vím, že starší děti si samy perou, uklízí. Někdy také bývá součástí rodinné buňky kuchyňka, či je k dispozici kuchyň v jídelně, kde si děti o víkendu samy vaří. Samozřejmě z dozorem sloužícího vychovatele.

Do dlouhodobé přípravy na odchod lze zařadit i spoření. Některé děti pobírají sirotčí důchod. Naspořené peníze po odchodu použijí třeba na kauci bytu. V rámci našeho dětského domova, má několik dětí naspořené určité peníze díky projektu „Startovné do života“ nadace manželů Klausových.

Jak jsem již zmiňovala, tak k přípravě na odchod pomáhají také různé projekty či kurzy, které pomáhají dětem zvládnout samostatný život. V rámci těchto projektů se děti učí finanční gramotnosti, jednání s úřady, apod.

V současné době mají některé dětské domovy k dispozici tzv. startovací byty, kde se o sebe děti učí postarat samy.

Na závěr této části je nutno podotknout, že příprava na odchod není krátkodobou záležitostí, ale měla by probíhat po celou dobu pobytu v dětském domově.

3.3 Integrace mladistvých opouštějících ústavní zařízení

Po odchodu z ústavních zařízení se mladiství ocitají v situaci, kterou doposud nezažili. V ústavním zařízení měli vše zajištěné, ať už stravu, ubytování, tak i finance, nemuseli se tedy o nic starat. Jejich sociální integrace je stížena díky návyku na ústavní režim.

V této souvislosti lze hovořit o tzv.hospitalismu, který lze nazvat také jako syndrom vývojových poruch dítěte jako následku nedostatečného množství podnětů při delším umístění dítěte v zařízení. Tento syndrom můžeme zařadit mezi poruchy přizpůsobení. (Hartl, 2000)

Pojem integrace definuje Světová zdravotnická organizace jako sociální rehabilitaci, schopnost jedince podílet se na společenských vztazích.

Integrace představuje nejvyšší stupeň socializace. Můžeme se setkat také s pojmem inkluze, což znamená být něčeho součástí. Opakem je pak segregace, kterou lze definovat jako stav, kdy je jedinec vyloučen ze společnosti, nebo se sám společnosti straní.

V rámci klasifikace sociální integrace můžeme vymezit osm stupňů integrace.

- 1.Sociálně integrovaný – jedinec se může účastnit všech společenských činností.
- 2.Účast inhibovaná – postižení vyvolává nevýhodu, která mírně omezuje.
- 3.Omezená účast - jedinci brání plně se účastnit obvyklých společenských aktivit.
- 4.Zmenšená účast – neschopnost navazovat náhodné kontakty a omezení účasti ve společenském životě.

5.Ochuzené vztahy – omezení ve fyzickém, sociálním nebo psychickém vývoji bez tendence ke zlepšení.

6.Redukované vztahy – jedinec je schopen udržet vztahy pouze s vybranou skupinou či jedinci.

7.Narušené vztahy – jedinec není schopen udržovat vztahy i ve vybraných skupinách a to důsledkem změn chování

8.Společensky izolované vztahy – schopnost míry integrace je u jedince nezjistitelná. (Jesenský,1995 in Slowik, 2007)

Někteří jedinci, kteří trávili nějaký čas v ústavních zařízeních mohou procházet těmito stupni integrace. Úkolem dětských domovů a celé společnosti je usnadnit jim začlenění do běžného života.

3.4 Projekty zaměřené na odchod z dětského domova

3.4.1 Projekt „Věřím si“

Jedním z projektů, se kterým se setkali respondenti mého výzkumného šetření byl i projekt „Veřím si“. Tento projekt v současné době již neprobíhá, avšak stojí za zmínku. Projekt realizoval institut certifikovaného vzdělávání ICV - Šárka, o.p.s.

Cílem tohoto projektu bylo usnadnění sociální itegrace mladých lidí z dětských domovů. Projekt probíhal po dobu tří měsíců, kdy děti každý druhý víkend dojížděli do Prahy, kde tento projekt probíhal. Většinou se jednalo o skupinku cca 15 dětí z dětských domovů. Speciálně sestavený program nabízel mnoho praktických rad a návodů jak bezpečně zvládnout náročné období přechodu z ústavní péče do samostatného života.

Projekt obsahoval šest samostatných modulů:

1. Sebepoznání - osobnost a její struktura, možnosti poznání
2. Společenské chování - základy, první kontakty, etiketa všedního dne, správné stolničení

3. Rozhodování a řešení problémů - proces, styly a akční rozhodování
4. Akční plánování - co je to plánování, plán konkrétního postupu
5. Příjímání pohovor - příprava na přijímací pohovor, vedení pohovoru a vyhodnocení přijímacího pohovoru, výběr správného zaměstnavatele
6. Zvládnutí náročných životních situací - stres, řešení konfliktů

Z mého pohledu je škoda, že tento projekt již není realizován. Respondenti o tomto projektu mluvili kladně, získali zde nové zkušenosti a kamarádi.

3.4.2 Projekt „Accenture Academy“

Tento projekt realizuje Nadace Terezy Maxové dětem společně se společností Accenture Česká republika. DO projektu je v současnosti zařazeno 16 dětských domovů. Cílovou skupinou jsou děti ve věku 15let a více, kteří vyrůstají v dětském domově.

Cílem tohoto projektu je podpora dětí a mladých lidí z dětských domovů při přípravě na samostatný život a při získávání zkušeností, nejen pracovních. Cílem projektu je na základě individuální práce, podpora dětí při výběru vhodného vzdělání a povolání. Dále pak příprava v oblasti finanční gramotnosti, kde jsou obeznámeny zejména s úskalím půjček, zadlužení a lichvy, seznámí se také s možnostmi spoření. Další oblastí podpory je mapování pracovních příležitostí v okolí dětského domova, ve kterém dítě vyrůstá a v neposlední řadě podpora a vedení k samostatnosti.

3.4.3 Projekt „SOS 18 – Příprava na samostatný život“

Tento projekt realizuje Centrum Sámovka, které pomáhá a podporuje děti ať už plnoletí či dospívající, kteří žili nebo žijí v zařízeních ústavní péče.

Každý ročník projektu je složen z několika částí, které na sebe navazují a doplňují se. Nejprve probíhá setkání v Centru Sámovka, poté je součástí programu letní sportovně – dovednostní pobyt v přírodě. Mladiství se tak učí získávání a ověřování praktických dovedností, které jsou potřebné při hledání i udržení

zaměstnání, při zajištění bydlení či při samostatnosti. Dále se učí rozvíjet komunikaci a spolupráci ve skupině – řešení konfliktů, základní pravidla etikety, apod. Jednou z částí je i blok o protidrogové prevenci, i jiných druhů závislostí.

Do projektu jsou v každém ročníku zařazeny děti z vybraných dětských domovů. V současné době má tento projekt již 54 absolventů. Pracovní tým je složen z 16 pracovníků Centra Sámovka, praktikantů vysokých škol a dobrovolníků.

Projekt tedy prakticky připravuje účastníky na přechod do samostatného života, s pomocí odborníků řeší různá témata týkající se vztahů apod. Projekt také pomáhá posilovat osobní růst a sebevědomí těchto mladistvých.

Projekt také při odchodu z dětského domova poskytuje absolventům tohoto projektu finanční podporu ve výši 5.000,- až 15.000,-.

3.4.4 Projekt „Pomoz mi do života...“

Tento projekt realizuje občanské sdružení Dejme dětem šanci.

Jedná se o projekt, který usnadní mladým lidem odchod z dětského domova a začátek jejich cesty životem. Tento projekt je tedy zaměřen zejména na mladé lidi opouštějící dětské domovy po dosažení plnoletosti nebo po dokončení studia, ale nabízí také podporu při studiu a při přípravě na budoucí povolání.

Projekt se skládá ze 3 samostatných částí – programů. První program je stipendijní program. Cílem tohoto programu je umožnit dětem studovat zvolený obor či pokračovat v dalším studiu, aby získal dostatečnou kvalifikaci. Týká se dětí od 14 let a výše. Z tohoto programu lze dítěti uhradit například školné, ubytování na internátě či koleji, školní pomůcky nebo také jazykové kurzy. Přijetí dítěte do programu je možné na základě výběrového řízení. Student musí vyplnit přihlášku, napsat motivační dopis a mít doporučení pracovníka dětského domova.

Druhým programem tohoto projektu jsou tzv.startovací balíčky. Jedná se o materiální pomoc mladým lidem odcházejícím z dětského domova. Balíčky obsahují základní vybavení domácnosti jako je ložní prádlo, ručníky, nádobí, rychlovarnou konvici, vysavač,.. Tento startovací balíček zásadně ulehčí začátek samostatného života

každému dítěti opouštějící dětský domov. Za školní rok 2014/2015 bylo rozdáno 20 Startovacích balíčků, kdy každý měl hodnotu 18.827,-Kč.

Třetím programem je Pomoc v začátku samostatného života. Pomoc je zaměřena na mladé lidi, opouštějící dětské domovy. Cílem je pomoci těmto mladým lidem nalézt vyhovující pracovní uplatnění, vhodné ubytování a nabídnout jim asistenci při řešení běžných provozních záležitostí po opuštění dětského domova. V současné době je tato pomoc z důvodů velké náročnosti projektu poskytována pouze dětem zařazeným do Stipendijního programu. Občanské sdružení v rámci tohoto programu spolupracuje s dobrovolníky, kteří pomáhají těmto lidem v prvních měsících samostatného života. Pomáhají s běžnými záležitostmi jako je sepsání životopisu, registrací na úřadu práce, uzávírání smluv, založení bankovních účtů apod.

3.5 Varianty bydlení

3.5.1 Návrat domů

Mladiství odcházející z dětského domova mají často milnou představu o tom, že se o ně rodina postará. Na návrat domů k rodině se mnozí těší, a jsou plní nadějí a očekávání. Ovšem nutno podotknout, že ne vždy návrat k rodině vyjde podle jejich představ. Jsou takové případy, kdy rodina namluvila jedinci opouštějícímu dětský domov, že se o něj postará, ovšem šlo jim pouze o to, že bude mít nějaké finance. Jedinec na to pak tvrdě doplátil. Rodiče ho přemluvili do půjček apod. Ne vždy se však tato situace děje. Ti, kteří se po odchodu z dětského domova vrací domů by se měli s rodiči domluvit na určitých podmínkách, a to například na přispívání na nájemné, jídlo apod.

3.5.2 Dům na půli cesty

Domy na půli cesty jsou jakýmsi přestupným zařízením mezi dětským domovem a samostatným životem. Jsou to nestátní nezisková zařízení, poskytující přechodné bydlení mladým lidem ve věku 18–26 let, odcházejícím ze zařízení ústavní výchovy nebo náhradní rodinné péče, odcházejícím z výkonu trestu odnětí svobody, bez rodinného zázemí nebo s nefunkčním rodinným zázemím, v obtížné životní situaci.

V domech na půli cesty jsou sociální pracovnice, které jim poskytují případnou pomoc s hledáním práce. Mladiství se také učí hospodařit s penězi, a přebírají zodpovědnost sami za sebe. Čili se učí být samostatný, aby se po odchodu do života dokázali postarat o sebe a v budoucnosti o svou rodinu. V současné době je v České republice 35 Domů na půli cesty. Ve východních čechách jsou tyto zařízení například v Žamberku, Náchodě nebo v Pardubicích.

3.5.3 Azylový dům

Jednou z možností ubytování je také azylový dům. Je to ubytovací zařízení pro osoby, které se ocitli v obtížné životní situaci a tuto situaci nezvládají řešit. Zřizovatelem azylových domů jsou církve, nestátní organizace, obce nebo státní orgány. Azylové domy můžeme rozdělit na azylové domy pro ženy, azylové domy pro muže nebo azylové domy pro matky s dětmi.

Azylové domy poskytují služby zajišťující minimální životní standart. Často v těchto zařízeních kromě poskytnutí hrazené stravy a ubytování fungují různé terapie, kluby a sociální poradenství. Služby jsou poskytovány na základě písemné smlouvy a osobního plánu klienta. Délka pobytu je většinou 2 roky. V současné době je v ČR celkem 213 azylových domů.

3.5.4 Ubytovna

Další formou ubytování je také ubytovna. Ubytovny se od předchozích zařízení liší v tom, že neposkytují žádné sociální služby. Tyto zařízení poskytují pouze hrazené ubytování. Takže jedinec je v tomto zařízení zcela samostatný.

Smlouvy s ubytovanými osobami se uzavírají většinou na krátkou dobu, obvykle na 1 – 3 měsíce. Smlouvu lze prodlužovat. Nevýhodou ubytoven je však ztráta soukromí, většina pokojů v ubytovnách je totiž dvoulůžková.

V ubytovnách také není nastolen nějaký pevný řád, jako vstávání, oběd apod., avšak určité podmínky se dodržovat musí, např. noční klid.

3.5.5 Bydlení v Sámovce

Centrum Sámovka, realizuje programy pro děti a dospívající z dětských domovů již od roku 2004. Pro ty, kteří opouštějí zařízení a odcházejí do samostatného života realizuje zvýhodněné bydlení.

Bydlení v Sámovce je pro mladé lidi, kteří odchází z dětského domova, a také pro mladé lidi, kteří jsou již nějaký čas z dětského domova pryč a žili např. V domech na půli cesty, a nyní potřebují pomoci. V Sámovce je k dispozici 6 dvoulůžkových a 2 jednolůžkové byty na půli cesty, 3 startovací byty a 3 byty typu satelit. (SOS18, *Bydlení*, Online, 2016)

Byty na půli cesty jsou rozmístěny ve dvou budovách. Jedná se o byty o velikosti 1+1 s vlastním sociálním zařízením, a základním vybavením. Cena bydlení v bytech na půli cesty činí 2800,- měsíčně/osoba. Mladým lidem, kteří v těchto bytech žijí je centrum Sámovka nápomocné i při jednání s úřady, hledání práce, apod.

Dalším typem bydlení v Sámovce jsou Startovací byty Sámovka, ty jsou určeny těm, kteří již bydlí v bytech na půli cesty, ale jejich situace jim nedovoluje najít si svůj byt a platit nájemné. Startovací byty jsou o velikosti 1+1 a jsou zařízené. Výše nájemného je zde oproti tržnímu nájmu zvýhodněná.

Třetím typem bydlení je byt Satelit – program „O krok blíž samostatnosti“, tyto byty jsou určeny těm, kteří bydleli v bytech na půli cesty a to minimálně 10 měsíců, a prokázali, že jsou samostatní. Program umožňuje získat samostatné bydlení v Praze, uzavřít nájemní smlouvu až na dobu 3 let a to za zvýhodněných finančních podmínek. Projekt také umožňuje materiální pomoc při vybavování bytu.

3.5.6 Jiné varianty

Mezi další varianty bydlení patří pronájem bytu. Pronajmout si svůj byt, je většinou snem každého mladistvého, bez ohledu na to jestli vyrůstal v rodině či v ústavním zařízení. Avšak je důležité mít stálou práci, aby si člověk mohl takové bydlení dovolit. Jednou z možností je také sehnat si spolubydlícího, tím se náklady za nájemné zmenší. Do začátku bydlení by si měl člověk zjistit zda má či nemá nárok na příspěvek na bydlení, který odlehčí finanční náročnost nájemného.

Jednou z možností, a často praktikovanou je společné bydlení s přítelem. Ovšem i to s sebou nese riziko, že se s partnerem jedinec rozejde, či naopak a opět se mladiství ocitne na ulici.

Pokud mladistvý opustil dětský domov, a stále studuje, je zde možnost využít ubytování na internátě či na vysokoškolské koleji. Ovšem i tato forma bydlení je hrazená, avšak oproti placení celého nájemného výhodná.

4 METODICKÁ ČÁST

Metodologická část mé bakalářské se zaměřuje na integraci dětí po odchodu z dětského domova. Jsou zde popsány metody, cíle výzkumu, sběr a záznam dat. Součástí jsou také rozhovory s dětmi, kteří dětský domov již opustili a nyní žijí svůj samostatný život.

4.1 Cíle výzkumu

Formulace výzkumných cílů

Hlavním cílem výzkumného šetření je zjistit jak jsou děti v dětském domově připravovány na samostatný život. Cíl byl rozdělen do tří výzkumných otázek.

Výzkumná otázka č.1: Jak byly děti v dětských domovech připravovány na samostatný život?

Cílem této výzkumné otázky, bylo zjistit jakým způsobem byli respondenti připravováni na život mimo zdi dětského domova. Jaká byla podpora v rámci vzdělávání, volného času, a přípravy na život.

Výzkumná otázka č.2: Kdo a jakým způsobem pomohl zvládnout odchod z dětského domova?

Cílem této otázky bylo zjistit kdo jim pomohl zvládnout odchod z dětského domova, a jaká byla podpora při odchodu ze strany dětského domova a rodiny.

Výzkumná otázka č.3: Jaká byla a je situace po odchodu z dětského domova?

Cílem třetí výzkumné otázky bylo zjistit jak se „poprali,“ s odchodem z dětského domova, zda mají vyřešenou otázku bydlení, práce, a integrace.

Tabulka 1 - Transformace výzkumných otázek do tazatelských otázek

Výzkumná otázka	Tazatelské otázky
VO1: Jak byly děti v dětských domovech připravovány na samostatný život?	TO1.1: Jak hodnotíš podporu ve vzdělávání ze strany DD?
	TO1.2: Jaké jste měli v DD nabídky „kurzů,, či projektů, které byly užitečné k odchodu či po odchodu z DD?
	TO1.3: Navštěvoval/a jsi při pobytu v DD nějaké kroužky, či zájmové spolky?
	TO1.4: Jakým způsobem spolupracovala Tvá rodina s DD?
VO2: Kdo a jakým způsobem pomohl zvládnout odchod z dětského domova?	TO2.1: Jak Ti pomohl DD popřípadě rodina při odchodu z DD?
VO3: Jaká byla a je situace po odchodu z dětského domova?	TO3.1: Kam si šel/šla po odchodu z DD? (rodina, dům na půli cesty, vlastní bydlení,...)
	TO3.2: Jak se Ti podařilo sehnat po odchodu práci?
	TO3.3: Jak hodnotíš získanou práci z pohledu Tvých představ, schopností a vzdělání?
	TO3.4: Jakým způsobem trávíš volný čas? Máš nějaké zájmové aktivity? (dobrovolnictví, sportovní oddíly, různé spolky,...)?

4.2 Metody výzkumu

V této bakalářské práci jsem použila kvalitativní výzkumné šetření, které mi umožnilo sblížení s respondenty a zároveň jsem měla možnost lépe nahlédnout na tuto problematiku.

Díky rozhovorům dokážeme získat více informací od méně respondentů, což je opakem kvantitativního šetření. Proto jsem zvolila právě kvalitativní metodu výzkumu, která je dle mého názoru pro tuto práci vhodnější.

Pro získávání informací jsem použila polostrukturovaný rozhovor. A jak již bylo řečeno právě díky němu, jsem se lépe seznámila s respondenty a s jejich situací.

4.3 Výběr respondentů

Respondenti, které jsem oslovila, byli z jednoho dětského domova ve východočeském kraji. Nejprve jsem je elektronicky oslovila, pokud souhlasili s rozhovorem, sjednala jsem si z každým z nich schůzku. Vzhledem k jejich pracovní vytíženosti a také vzhledem k tomu, že nebydlí pouze ve východních čechách, trvalo výzkumné šetření téměř dlouhou dobu. Výzkumné šetření jsem provedla s 8 respondenty, kteří již opustili zázemí dětského domova, a nyní žijí samostatně. Jedná se o 3 žen a 5 mužů. Vybrány jsou jak respondenti, kteří se s odchodem „poprali“ dobře, ale i Ti, kteří odchod z dětského domova ze začátku nezvládli.

Vzhledem k počtu respondentů a k faktu, že respondenti jsou z jednoho dětského domova, nelze závěry výzkumného šetření považovat za všeobecné.

4.4 Charakteristika respondentů

Respondent číslo 1 (dále jen R.č.1) je žena, je jí 23 let. Do dětského domova se dostala ve svých 7 letech, a dětský domov opustila ve 22 letech. Respondentka má ukončené vzdělání výučním listem, v oboru kuchař-číšník a také v oboru cukrář.

Respondent číslo 2 (dále jen R.č.2) je 25 letá žena. V dětském domově byla od svých 5 let. Má ukončené středoškolské vzdělání s maturitou. Dětský domov opustila ve 20 letech. V současné době už je maminkou ročního chlapečka.

Respondent číslo 3 (dále jen R.č.3) je také žena, je jí 27 let. V dětském domově byla od svých 13 let, a domov opustila ve 26 letech. Respondentka má ukončené úplné vysokoškolské vzdělání.

Respondent číslo 4 (dále jen R.č.4) je muž, kterému je 25 let. Do dětského domova se dostal v 10 letech a jeho zdi opustil ve 23 letech. Respondent má ukončené středoškolské vzdělání s maturitou.

Respondent číslo 5 (dále jen R.č.5) je 19 letý muž, který se do dětského domova dostal ve 4 letech a domov opustil v 18 letech. Respondent ukončil školu bez závěrečných zkoušek.

Respondent číslo 6 (dále jen R.č.6) je muž, 22 let. V dětském domově byl od svých 6 let, a dětský domov opustil po dovršení 18 let a stejně jako předchozí respondent, nedokončil své vzdělání.

Respondent číslo 7 (dále jen R.č.7) je muž 20 let, který byl v dětském domově od 10 do 18 let. Respondent má ukončené středoškolské vzdělání s maturitou, kterého dosáhl po odchodu z dětského domova.

Respondent číslo 8 (dále jen R.č.8) je také muž, kterému je 30 let. V dětském domově byl od svých 9 do 20 let. Respondent má ukončené středoškolské vzdělání s maturitou. V současné době je otcem dvojčat

4.5 Sběr dat

Pro rozhovor jsem měla předem připravené otázky, které byly pro všechny stejné. Pro zachování anonymity jsem z identifikačních otázek použila pouze věk a pohlaví respondentů. Další otázky jsou zaměřené na respondentovu situaci před odchodem, při odchodu a na následnou integraci do společnosti. Otázky jsou tedy zaměřeny zejména na vzdělání, bydlení a zájmy respondentů. Sběr dat proběhl v období leden – březen 2016.

Před rozhovrem jsem se seznámila s tématem a účelem mé bakalářské práce. Všechny rozhovory byly se souhlasem respondentů nahrávány a poté převedeny do psané formy. Se všemi respondenty jsem provedla nejprve rozhovor, ve kterém jsme

si povídali o tom jak se do dětského domova dostali, a jak dlouho v dětském domově byli. Poté jsme přešli k předem připraveným otázkám.

4.6 Prezentace rozhovorů

Jak byly děti v dětských domovech připravovány na samostatný život?

Podpora ve vzdělávání ze strany dětského domova

Převážná část respondentů se shoduje na tom, že podpora ze strany dětského domova byla dostatečná. Dětem se snažili co nejvíce vyjít vstříc, samozřejmě musel být brán ohled na jejich schopnosti a nadání. *„Pokud bych to měl zhodnotit od 1-10 bylo by to 7.“ (R.č.6)* Dětský domov podporoval děti v jejich studijních cílech. Pokud dítě nemělo tolik schopností aby mohlo studovat maturitní obor, popřípadě vysokou školu, bylo mu umožněno studovat více odborných oborů. *„Jsem moc spokojená, že jsem mohla studovat školu kterou jsem chtěla já, SŠSOGHK - kuchař-číšník a cukrář. Měla jsem tedy možnost studovat dva obory, a tím pádem se mi rozšířila možnost uplatnění se na trhu práce.“ (R.č.1)* V případě, kdy dítě chtělo studovat na soukromé škole, popřípadě na škole, kde jsou velké finanční nároky, dětský domov sehnal tomuto dítěti sponzora, který hradil školné či studijní pomůcky, které by dětský domov nemohl finančně zvládnout. Dětský domov tedy děti podporoval jak jen mohl, avšak byla požadována spolupráce dětí. Když dětský domov umožnil dítěti studovat obor, který chtěl, očekával dobré studijní výsledky. Dětem tedy bylo umožněno s ohledem na jejich schopností, co si přály.

Avšak jeden z respondentů je názoru jiného. *„Podpora ze strany DD nebyla snad vůbec žádná, pochybuju o tom, že bych si mohl udělat profesní průkaz, pokud bych si ho sám nezaplátil. Co se týče obvyčejného vzdělávání jako je střední škola, tak k tomu se nebudu snad ani vyjadřovat, DD nebere děti individuálně podle jejich zájmů a představ. Např. Nechápu, proč mě ředitel DD chtěl dát ze střední školy na učiliště, že prý maturitu nezvládnou. Maturita byla úspěšná, plus jsem se nakonec dostal na VŠ.“ (R.č.7)* Dle mého názoru, má z části tento respondent pravdu. Avšak nelze dávat vinu vedení dětského domova. Dětský domov chce, aby jeho svěřenci vystudovali obor, který chtějí, ale na druhou stranu, pokud vedení ví, že by dítě typ školy, který chce

nezvládlo, je lepší když si dítě udělá nejprve školu lehčí a poté naváže třeba nástavbovým studiem s maturitou. Z vlastních zkušeností však vím, že to funguje i naopak. Svěřenci, který dle mého názoru školu na kterou nastoupil, nezvládal, bylo umožněno studovat nadále. Až když přišly problémy typu záškoláctví či problémy na internátě se vedení DD „probralo“ a svěřence přeložilo na jinou školu poblíž dětského domova. Proto chápu, že po předchozích zkušenostech se dětský domov obává takovýchto případů.

Dva z respondentů studovali školu, kterou si sami vybrali, avšak po dovršení 18 let opustili dětský domov, školy nedokončili.

Kurzy a projekty na přípravu na odchod

Většina dotazovaných si vzpoměla na jeden projekt, který navštěvovali. Jednalo se o projekt „Věřím si“. Tento projekt byl zaměřen na pomoc dětem z dětských domovů při integraci po odchodu ze zařízení. Projekt nabízel mnoho praktických rad a návodů jak bezpečně zvládnout náročné období přechodu z ústavní péče do samostatného života. □ „...učili nás, jak se chovat až odejdu z dětského domova...“ (R.č.1)

Další kurzy či projekty, na které si dotazovaní vzpoměli byly pod záštitou Terezy Maxové. Dle názorů respondentů byly tyto projekty poučné a přínosné. A také díky různým projektům a kurzům měli možnost rozšířit si své vzdělání, měli možnost získat svářečí zkoušky, řidičské oprávnění, různá školení (např. o finanční gramotnosti či ovládání PC).

V této kategorii respondenti také zmiňovali pomoc vychovatelů, díky kterým se naučili vařit, prát, uklízet, apod.

Kroužky a zájmové spolky

V dětském domově kde respondenti vyrůstali, byly různé možnosti zájmů. Dětský domov má svou vlastní keramickou dílnu, kam chodily převážně dívky, a se svými vychovateli zde vyráběly různé výrobky. Výrobky pak byly prodávány na trzích, kterých se domov zúčastňoval.

Dětský domov také pořádal různé výlety a výjezdy a to nejen o prázdninách. V dětském domově děti jezdili na vodácké, rybářské, cyklistické, či včelařské výjezdy. Výjezdům vždy předcházela příprava. Děti si tak např. Navazovaly pruty, upravovaly kola, či se učily zdavovědu.

Jak uvádí jeden z respondentů, i tyto kroužky postupem času přestaly děti bavit. V pubertě měly jiné zájmy než sedět s vychovatelem u vody a čekat až zabere ryba. „Navštěvoval jsem rybářský kroužek. Ale tak do 15ti let. Pak už jsem měl jiné zájmy.“ (R.č.5) Všichni dotazovaní se však shodli, že právě díky těmto výjezdům a výletům zažili různá dobrodružství, nasbírali zkušenosti a navštívili různá místa kam už se třeba nikdy nepodívají. Také byli rádi, že nemusí trávit všechn svůj volný čas v místě dětského domova.

Mimo aktivit v dětském domově respondenti navštěvovali také kroužky ve škole, či ve městě. Zmiňují taneční kroužek na který dojížděli do nedalekého města. Pak různé sportovní kroužky od juda přes fotbal až po hasiče. „ Navštěvoval jsem v DD: rybářský kroužek, fotografický, vodácký. Ke konci pobytu i včelařský. Na škole jsem se aktivně věnoval judu, karate.“ (R.č.4) Dotazovaní také vzpomínali na tábory, kterých se účastnili.

Respondenti jsou rádi, že mohli tyto kroužky či aktivity navštěvovat, i když ví, že některé byly finančně náročnější. Z mého pohledu je dobře, že i přes finanční náročnost, dětský domov tyto aktivity dětem umožnil.

Spolupráce rodiny s dětským domovem

Velká většina respondentů u této otázky jen pokrčila rameny. Většina respondentů se svou rodinou nebyla v kontaktu. Takže veškerá spolupráce spočívala v placení poplatků na dítě. Na respondentech bylo vidět, že se o tomto tématu bavit nechtějí. „S rodinou jsem přerušila veškerý kontakt (matka a otec). A jsem za to nesmírně ráda, jelikož si myslím že nefunkční rodina, kterou většina dětí, kteří žijí v DD mají, je jen na škodu, mají na ně špatný vliv a děti nejsou schopni uzavřít špatnou kapitolu ve svém životě, jsou do ní neustále vtahovány, nemají tak možnost začít nový plnohodnotný život.“ (R.č.2) Vzhledem k tomu, že 6 z 8 respondentů nebyli s rodinou v kontaktu a na mou otázku jak spolupracovala rodiny odpovídali „nevím“ či „nijak“

a bylo na nich vidět, že se o rodině bavit nechtějí, zaměřila jsem rozhovor na sourozence. Jen jeden respondent neměl sourozence v dětském domově. Z výpovědí jsem zjistila, že všichni respondenti jsou se svými sourozenci, se kterými vyrůstali v dětském domově v kontaktu, a mají s nimi převážně dobré vztahy. Zbývající dva respondenti, byli po dobu pobytu v dětském domově s rodinou v kontaktu. Navštěvovali je o víkendech, svátcích či prázdninách. „*Jezdila jsem na víkendy domů. Bylo mi někdy líto, že ostatní k rodičům nemohli.*“ (R.č.1) Na tuto odověď lze konstatovat fakt, že některým dětem i přes to, že by chtěly k rodičům jet, bylo lépe v domově.

Dílčí shrnutí VO1: Jak byly děti v dětských domovech připravovány na samostatný život?

Děti byly připravovány s ohledem na jejich schopnosti, zájmy a nadání celkem dobře. Dětský domov podporoval jejich studijní cíle. Takže co se týče vzdělání, byli respondenti dle mého i jejich názoru připraveni na budoucí život dobře. Někteří vystudovali maturitní obory, někteří mají výuční list, z jednoho i více oborů, někteří dokonce vystudovali i vysokou školu. Ne všichni dotazovaní odešli z dětského domova s ukončeným vzděláním. Za své vzdělání mohou poděkovat nejen dětskému domovu, ale také různým sponzorům a nadacím. Díky podpoře dětského domova, nadací a sponzorů měli možnost si tedy rozšířit si své vzdělání, a lépe se tak uplatnit na trhu práce.

Kdo a jakým způsobem pomohl zvládnout odchod z dětského domova?

Pomoc při odchodu

Jelikož většina respondentů nebyla v kontaktu s rodinou, museli se při odchodu spolehnout sami na sebe a na pomoc dětského domova. Z výpovědí vyplývá, že dětský domov se podílel na pomoci převážně finančně. Nejednalo se však o velký finanční obnos, ale i za ten byli respondenti rádi. V tomto ohledu souhlasím s výpovědí (R.č.2) „...*žádná velká podpora ze strany DD nebyla, dostala jsem pár hygienických pomůcek a nějaké peníze do začátku, ale nebyl to velký obnos, myslím si, že systém v kterém děti v DD vyrůstají a následně odcházejí, není vůbec logicky dořešen a dotáhnut do dobrého konce, pokud nebude snaha dětem při odchodu více pomoci, tak i začlenění*

do normálního života je velice složité, mnohdy až nemožné.“ Jak jsem již zmiňovala v teoretické části této práce a jak zmiňuje respondentka, tak legislativa upravující odchod z dětského domova není dořešená. Dítě se ze dne na den ocitá v prostředí, na které nebylo zvyklé. Takže když opomeneme finanční pomoc dětského domova, museli se sebe respondenti postarat sami. Jak uvádí většina dotazovaných, hodně jim pomohli přátelé a kamarádi. Jednomu respondenovi dětský domov pomohl zařídit ubytování v domě na půli cesty. Ti, kteří byli s rodinou v kontaktu, se při odchodu mohli na rodinu spolehnout, nějaký čas tak trávit u svých rodičů. *„Vlastně mi pomohla i rodina, u které jsem pár dní po odchodu bydlela, než jsme si s přítelem sehnali bydlení.“* (R.č.1) *„Při odchodu z DD jsem se naštěstí mohl spolehnout na svoji rodinu, kam jsem se mohl vrátit a úspěšně dokončit školu.“* (R.č.7)

Dílčí shrnutí VO2:Kdo a jakým způsobem pomohl zvládnout odchod z dětského domova?

Většině dotazovaných pomohl při odchodu právě dětský domov, jednalo se však jen o menší finanční obnos a nějaké základní hygienické pomůcky. Museli se spolehnout tedy sami na sebe, na své známé a kamarády. Rodina pomohla pouze dvěma dotazovaným, a to zejména v poskytnutí bydlení na dobu než se postavili na vlastní nohy.

Jaká byla a je situace po odchdu z dětského domova?

Bydlení po odchodu z dětského domova

Otázku bydlení vyřešil každý z dotazovaných jinak. R.č.1 se mohla spolehnout na své rodiče, kam se po odchodu z dětského domova nastěhovala na pár týdnů, než s přítelem našetřili dost peněz na vlastní bydlení. R.č.2 se po odchodu nastěhovala ke svému příteli, který se o ni finančně postaral než si našla práci. R.č.3 zůstala ve svém pronájmu v Praze, ve kterém bydlela při studijích na vysoké škole. Otázku bydlení měl složitou R.č.4, ten po odchodu z dětského domova odešel do domu na půli cesty v Žamberku, kde trávil nějaký čas, poté ho bohužel nepříznivá životní a hlavně finanční situace dovedla do azylového domu pro muže. Na respondentovi bylo vidět, že na toto

období nerad vzpomíná, avšak teď již bydlí v pronajatém bytě. R.č.5 odjel po odchodu z dětského domova za prací do Anglie. R.č.6 se k bydlení po odchodu nevyjádřil příliš srozumitelně a na otázku kam šel po odchodu z dětského domova odpověděl: „*Vlastní cestou. Ta mě zavedla daleko od mých blízkých a známých.*“ Spolehnout na rodiče se mohl také R.č.7, který se k matce nastěhoval a dodnes u ní žije. R.č.8 se musel spolehnout sám na sebe, a tak si po odchodu z dětského domova sehnal vlastní bydlení.

Shánění práce/trvalého zaměstnání

Vzhledem k dostatečnému vzdělání všech respondentů pro ně nebyl problém práci sehnat. Po absolvování různých pohovorů, zasílání životopisů, všichni práci sehnali. „*Práci jsem si našla pomocí internetu. A jelikož jsem vlastně vyučená v oborech kuchař – číšník a cukrářka, měla jsem více možností.*“ (R.č.1) Někteří měli štěstí a byli vybráni hned, jiní museli absolvovat různá přezkoušení, testy, apod. Všichni se shodli na tom, že převládala chuť a ochota pracovat, před pobíráním dávek.

Hodnocení práce

Všichni doptávaní jsou v práci spokojeni, uplatnili z části své vzdělání, a jsou celkem dobře finančně ohodnoceni. Na čem se všichni respondenti shodli je fakt, že je práce baví. Ve většině případů respondenti dělají co chtěli, a kvůli čemu studovali. „*...jsem velmi spokojená, dělám to, co jsem vždy chtěla a kvůli čemu jsem dlouhé roky studovala.*“ (R.č.3) Výjimkou je R.č.4, který nepracuje ve svém oboru, ale je se svou prací spokojen. „*Nová pracovní zkušenost. Nebylo to v oboru, takže vše od začátku. Velice zajímavá a poučná zkušenost. Ale jsem rád, že tuto práci mám.*“ (R.č.4)

Volný čas

Přes pracovní vytíženost většiny dotazovaných, nezanedbávají své koníčky a zájmy. Dva respondenti mají již svou rodinu, děti, o které se starají. U většiny z nich převládají zájmy, kterými se zabývali v dětském domově. Především však cestování, sportovní aktivity, různá cvičení, rybaření, apod. Všichni respondenti uvádějí, že dbají na své přátelé, či sourozence, se kterými jsou neustále v kontaktu. „*Mnoho volného*

času nemám, jsem velmi pracovně vytížená. Přesto velmi ráda chodím cvičit do oblíbeného fitka, od minulého roku i běhám. Velmi dbám na mezilidské vztahy a navštěvuji se se svou sestrou, tetou, kamarády. Když mám čas, velmi ráda čtu fantasy knihy a zahradničím si na svém miniaturním balkoně.“ (R.č.3)

Dílčí shrnutí VO3: Jaká byla a je situace po odchdu z dětského domova?

Situace po odchodu z dětského domova nebyla u všech respondentů „růžová“. Avšak všichni dotazovaní se se svou situací „poprali“ statečně a v současnosti žijí život jako jiní mladí lidé. Všichni dotazovaní mají práci, která je baví, přátele, na které se mohou spolehnout, a hlavně střechu nad hlavou. A i přes strasti, které je v dětství potkali, jsou spokojení a šťastní.

ZÁVĚR

Ústavní výchova, jako jedna z forem náhradní výchovy, zabezpečuje jedince, kteří ze závažných důvodů nemůžou vyrůstat v biologické rodině. Ovšem ústavní výchova i přes snahu nahradit rodinu, má řadu nedostatků. Mezi tyto nedostatky patří zejména počet dětí, které jsou umístěny v zařízeních ústavní výchovy. Dalším nedostatkem je chybějící legislativa a to zejména při řešení odchodu svěřenců z těchto zařízení. Všechny tyto nedostatky s sebou nesou následky ať už ve formě sociální izolace, sociální závislosti, tak i psychická deprivace. Tyto následky pak mnohdy jedinci brání ve vývoji osobnosti. Dětský domov jako jeden ze zařízení pro výkon ústavní výchovy koresponduje s výše popsáním. Od roku 2002 jsou tyto zařízení přetransformovány jako domovy rodinného typu. Dětský domov rodinného typu zní celkem dobře, avšak vzhledem k počtu dětí v zařízeních, střídajících se vychovatelů, apodobně, se rodinnému prostředí příliš nepodobají.

V této práci jsem se zabývala právě problematikou nepřipravenosti na život mimo zdi dětského domova. Nejprve jsem v teoretické části nastínila ústavní výchovu. Zabývala jsem se tím, co to vlastně ústavní výchova je, jaká jsou zařízení ústavní výchovy, a z jakých nejčastějších důvodů bývají děti do těchto zařízení umísťovány, dále jaká jsou rizika dlouhodobého pobytu v ústavní výchově.

Dále jsem popisovala životní období mladistvích, kteří z dětských domovů odchazejí, a to adolescenci. Zaměřila jsem se zejména na jejich socializaci v tomto složitém období a na emoční vývoj. Moje pozornost také ulpěla na rizikovém chování mladistvích.

Ve stěžejní kapitole této práce jsem se zaměřila na problémy, které jsou spjaty s odchodem z dětského domova. Zmínila jsem možnosti ubytování po odchodu z dětského domova, dále pak projekty neziskového sektoru, které pomáhají mladistvím, kteří zařízení opouští.

Výzkumné šetření jsem prováděla s respondenty, kteří jsou z jednoho dětského domova ve východních čechách. Osmi respondentů, kteří jsou mimo dětský domov 1 až 10 let jsem se ptala na předem připravené otázky, které jsem dle potřeby dále

rozvívěla. Respondenti byli v zastoupení 3 žen a 5 mužů. Vzhledem k nízkému počtu respondentů a k faktu, že všichni dotazovaní byli z jednoho dětského domova, nelze závěry výzkumného šetření zobecňovat. Výsledky výzkumného šetření poukazují na to, že dotazovaní, měli v dětském domově dostatečnou podporu co se týče jejich vzdělávání. V přípravě na samostatný život většina z nich poukazovala na různé projekty neziskového sektoru, které jim byli při odchodu z dětských domovů nápomocny, či uplatnili to, co se v rámci projektů naučili. Co se týče jejich odchodu ze zařízení, dětský domov jim poskytl ve většině případech nevelkou finanční podporu a základní pomůcky do začátku, otázku zaměstnání a bydlení řešil každý sám, hodně jim pomohli přátelé a kamarádi, co se týče pomoci od rodiny, tak té se dočkali pouze někteří, podpora rodiny se týkala především bydlení, než si dokázali našetřit na své vlastní. Všichni respondenti se i přes některé strasti, které prožívali po odchodu z dětského domova, dokázali do společnosti začlenit, někteří již mají svou rodinu, všichni mají práci, střechu nad hlavou a jsou se svou situací spokojeni.

Avšak po shlédnutí několika jiných výzkumů a prací, lze konstatovat, že i přes snahu dětských domovů, i neziskového sektoru, mladiství, kteří opouští dětské domovy, nejsou dostatečně připraveny na samostatný život, ať se jedná o finanční gramotnost, jednání s úřady, apod. Všechny tyto záležitosti za ně ve většině případech řešil dětský domov. A jednoho dne, musí domov opustit a všechny tyto záležitosti řešit sami. Jak jsem již zmiňovala, legislativa je v případě svěřenců opouštějících brány dětských domovů nedostatečná, a myslím si, že právě tento problém je ten největší, a že by se měl řádně vyřešit a dostatečně ukotvit v české legislativě.

SEZNAM LITERATURY A PRAMENŮ

BUBLEOVÁ, V. a kol. *Základní informace o náhradní rodinné péči*, Praha: Středisko náhradní rodinné péče, 2011

DUNOVSKÝ, J. *Dítě a poruchy rodiny*. 1. vyd. Praha: Avicenum, 1986. 139 s.

FOLDA, J. a kol. *Systém náhradní péče o děti a mladistvé a následné péče o mladé lidi odcházející z náhradní péče v České republice: Situační analýza*. Praha: Sdružení SOS dětských vesniček, 2009. ISBN 978-80-254-4799-4

HARTL, Pavel a Helena HARTLOVÁ. *Psychologický slovník*. 1. vyd. Praha: Portál, 2000, 774 s. ISBN 80-717-8303-X

JANSKÝ, Pavel. *Problémové dítě a náhradní výchovná péče ve školských zařízeních*. 1. vyd. Hradec Králové: Gaudeamus, 2004, 169 s. ISBN 8070411147

KOVAŘÍK, J. a kol. *Náhradní rodinná péče v praxi*. Praha: Portál, 2004. Kapitola 18. Práva a potřeby mladých lidí odcházejících z dětských domovů. ISBN 80-7178-957-7.

MACEK, Petr. *Adolescence*. 2., upr. vyd. Praha: Portál, 2003, 141 s. ISBN 80-717-8747-7

MACEK, Petr. *Adolescence: psychologické a sociální charakteristiky dospívajících*. 1. vyd. 1. Praha: Portál, 1999, 207 s. ISBN 80-7178-348-X

MATOUŠEK, O. *Slovník sociální práce*. 1. vyd. Praha : Portál, 2003. 287 s. ISBN 80-7178-549-0

MATOUŠEK, O. *Ústavní péče*. 2. rozšířené a přepracované vyd. Praha: Sociologické nakladatelství SLON, 1999. 159 s. ISBN 80-85850-76-1.

MATOUŠEK, O. - KROFTOVÁ, A. *Mládež a delikvence*. 1. vyd. Praha: Portál, 1998. 335 s. ISBN 80-7178-226-2

MATOUŠEK, O., KROFTOVÁ, A. *Mládež a delikvence*. Vyd. 2., akt. vyd. Praha: Portál, 2003, 340 s. ISBN 807178771x

MATOUŠEK, O., PAZLAROVÁ, H. *Hodnocení ohroženého dítěte a rodiny v kontextu plánování péče*. 1. vyd. Praha: Portál, 2010, 183 s. ISBN 9788073677398.

PRŮCHA, J., WALTEROVÁ, E., MAREŠ, J. *Pedagogický slovník*. 3. vyd. Praha: Portál, 2001. 322 s. ISBN 80-7178-579-2

ŠVANCAR, Z., BURIÁNOVÁ, J. *Speciálně pedagogické problémy ústavní a ochranné výchovy*. 1. vyd. Praha: SPN, 1988. 216 s.

VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie I.: dětství a dospívání*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2005, 467 s. ISBN 80-246-0956-8

SEZNAM ELEKTRONICKÝCH PRAMENŮ

Accenture Academy: Nadace Tereza Maxová dětem [online]. [cit. 2015-11-19].
Dostupné z: <http://www.nadaceterezymaxove.cz/nase-pomoc/jak-pomahame/korporatni-fondy/accenture-fond-nadace-terezy-maxove-detem/>

ČESKO. Zákon č. 109 ze dne ze dne 5. února 2002 o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů. In: *Sbírka zákonů České republiky*. 2002, částka 48, s. 2978. Dostupný také z: <http://portal.gov.cz/app/zakony/zakonInfo.jsp?idBiblio=53243&fulltext=&nr=109~2F2002&part=&name=&rpp=15#local-content>

ČESKO. Zákon č. 359 ze dne 9. prosince 1999 o sociálně-právní ochraně dětí. In: *Sbírka zákonů České republiky*. 1999, částka 111, s. 7662. Dostupný také z: <http://portal.gov.cz/app/zakony/zakonInfo.jsp?idBiblio=48272&fulltext=&nr=359~2F1999&part=&name=&rpp=15#local-content>

Dejme dětem šanci [online]. [cit. 2015-10-11].
Dostupné z: <https://www.dejmedetemsanci.cz/>

ICV - Šárka: Osvětová, informační a vzdělávací činnost v neziskovém sektoru [online]. [cit. 2015-12-05]. Dostupné z: <http://www.icv-sarka.cz/nase-projekty/>

SOS18: Hurá do života: Bydlení [online]. SOS18 [cit. 2015-11-18].
Dostupné z: <http://www.sos18.cz/index.php?act=hura&subact=bydleni&cat=samovka>

SEZNAM PŘÍLOH

PŘÍLOHA A – Přepis rozhovoru s respondentkou č. 2.....I

PŘÍLOHY

Příloha A – Přepis rozhovoru s respondentkou č. 2

Respondentce jsem představila svou práci, a cíle mé práce, a požádala jí o souhlas k nahrávání rozhovoru.

Jak hodnotíš podporu ve vzdělávání ze strany DD?

Podpora a vzdělání ze strany DD byla naprosto dostatečná v ničem jsem nebyla omezena, naopak jsem mohla studovat cokoliv jsem mohla a chtěla.

Jaké jste měli v DD nabídky „kurzů“, či projektů, které byly užitečné k odchodu či po odchodu z DD?

Snaha byla, ale nic se nedotáhlo do úplného konce, řekla bych, že bez výsledku.

Navštěvoval/a jsi při pobytu v DD nějaké kroužky, či zájmové spolky?

Ano, jako dítě jsem navštěvovala taneční a výtvarný kroužek.

Jakým způsobem spolupracovala Tvá rodina s DD?

S rodinou jsem přerušila veškerý kontakt (matka a otec). A jsem za to nesmírně ráda, jelikož si myslím že nefunkční rodina, kterou většina dětí, kteří žijí v DD mají, je jen na škodu, mají na ně špatný vliv a děti nejsou schopni uzavřít špatnou kapitolu ve svém životě, jsou do ní neustále vtahovány, nemají tak možnost začít nový plnohodnotný život. Se sourozenci, kteří se mnou byli v dětském domově, jsem v kontaktu, a snažíme si navzájem pomáhat.

Jak Ti pomohl DD popřípadě rodina při odchodu z DD?

V tomhle ohledu žádná velká podpora ze strany DD nebyla, dostala jsem pár hygienických pomůcek a nějaké peníze do začátku, ale nebyl to velký obnos, myslím si, že systém v kterém děti v DD vyrůstají a následně odcházejí není vůbec logicky dořešen a dotáhnout do dobrého konce, pokud nebude snaha dětem při odchodu více pomoc, tak i začlenění do normálního života je velice složité, mnohdy až nemožné. Za dobu co jsem

žila v DD, což bylo 13 let, se z obrovského množství dětí uchytila jen malá hrstka chovanců.

Co se týče pomoci od rodiny, jak jsem říkala, tak s matkou a otcem v kontaktu nejsem, takže pomoc nebyla žádná. Asi bych o ni ani nestála.

Kam jsi šel/šla po odchodu z DD? (rodina, dům na půli cesty, vlastní bydlení,...)

Naštěstí jsem měla a mám přítele, který se o mě postaral, nemusela jsem řešit bydlení a složitou finanční situaci, než jsem si našla práci.

Jak se Ti podařilo sehnat po odchodu práci?

Na Úřadu práce, jsem dostala kontakt na volné místo, kde jsem dělala složitý pohovor, různé testy, měla jsem velké štěstí a i přes velký nápor lidí mě vybrali.

Jak hodnotíš získanou práci z pohledu Tvých představ, schopností a vzdělání?

V práci jsem byla spokojená, z části jsem uplatnila i to co jsem studovala. Momentálně jsem na mateřské dovolené.

Jakým způsobem trávíš volný čas? Máš nějaké zájmové aktivity? (dobrovolnictví, sportovní oddíly, různé spolky,..)?

Volný čas trávím s mým synem, a dvakrát týdně jezdím cvičit Pilátes.

